

við. Í einseminum og fríðinum veksur hann, fær kreftur til at taka tað avgerandi takið hjá øllum skipandi fólki, lyfta seg sjálfan upp um sína neyð, siggja seg sjálfan úr erva, happaðan og misskiltan. Og sum í eini opinbering skilir hann, at tað er tað, hann skal yrkja og mála um:

»Hann vendi aftur, gekk kvikligari, kendi tað livslanga trýstið niva á. Túsend ferðir — hann hevði tagt, bitið í seg, boyyt høvðið — lótu við seg koma. Nústani, sum hann gekk her og á fyrsta sinni óátalað kundi vera sær, kom hetta fram fyrri hann, sum tann ósjón tað var. Tá kom varsjónin til hansara, eggjandi, loysandi og gav øllum, sum spærdist í sinninum, mannagongd, útveg — í neyðsøgdum orðum, órópt-um neyðarörpum.«

List er ikki longur spæl ella dagdølja. Tað er ein spurningur um liv og deyða.

Tey fæstu eru listarmenn. Ella rættari, samfelagið syrgir fyrri, at tey fæstu verða listarmenn. Endamálið við okkara útbúgving er at snøgga og telgja burtur av okkum, sløkka tann skipandi neistan, vit øll eru borin við, so at vit kunnu lúka tey meiri og meiri avmarkaðu krov, sum idnaðurin setir, og helst ikki gera nakað annað. Tey fæstu fáa tí sum Verðumaðurin sloppið undan tí, sum nivir, í forloysandi skapan. Bolli í Grágerði dugir hvørki at mála ella yrkja. Men hann dugir at steina, og sum vaksni má hann hjálpast við at brúka knivinn ella seta eld á. Hann er móður- og faðirloysingur. Verður blakaður av rókini, áðrenn hann er floygdur. Sum ungur ger hann í sjálverju eina beistagerð umborð á einum skipi. Hann fer í eina aðra bygd. Men gerðin eltir hann. Hann avger at fara undir eitt nýtt liv, tí »sum frá einum hægri stað sær hann inn yvir sína gingnu livsgotu og varnast, hvussu skitin hon er, og hvussu tung hon í grundini hevur verið at gingið.« Men hann sleppur ikki at umskapa seg sjálfan. Tann jarnharða lógin, sum sigur, at hevur tú einaferð gjørt nakaðs skeivt, so skal tað fylgja tær líka í grovna, líkamikið hvat tú seinni gert, dømir eisini Bolla. Í longdini er hann ikki mentur at lyfta seg upp um slatrið og neysurnar og argingina. Bygðin drepur hann.

Verðumaðurin sigrar, Bolli tapir, hóast hann kanska hevði ein møguleika, í søguni »Krokið« er alt avgjört frammanundan, á tvey- ella trý ára aldri, óttin og ósigurin hava sum ein spegil av samfelagnum í tess grimasta skapi brent seg inn í hugin í tí tíðini, haðani vit einki minnast, hava grívið so djúpar foyrir í heilan, at alt livið her eftir bara er endurtøka, eitt órókiligt mynstur av paranoíðum talvleikum, tí menniskjan stíðnar í jagstraðum innhugsni. »Líka frá barnsbeini kendi tú teg kastaðan upp um garðar.« Hesin maðurin dugir bara eitt, at flýggja, tann sjálvglyklaða jagstranin, sum í fyrstuni hevur pint hann, verður til njóting. Ein og hvør hjálpar frá øðrum verður til eina hóttað móti tí ort paranoíða spæli, hann spælir. Eru menn-

iskjuni beinasom, má hann umskapa tey til vargar, fyrri at alt skal ganga upp.

Lesarin má summa seg, tá hann hevur lisið hesa søguna, kanska ta psykologiskt mest beinræknun og náðleyst konsekventu lýsingina av paranoia, sum finst á nøkrum máli. Hugin leitar til yrkjaran. Í »Bovu« stendur hann og flennir saman við bygðafólkinum at einum konufólki, sum hevur verið niðri, hevur fingið sær finar livsvanar. Her er hann farin inn í hugin á einum av samfagsins brárum og hevur lýst tað innanfrá. Ella er tað ein flis av sær sjálvum, hann hevur margfaldað hundrad ferðir? Tað er ikki óvanligt, at yrkjarar verja seg við at tamba nettuppi teir møguleikar í sær sjálvum, sum teir ræðast mest, út í tað gálvandi karikeraða ella tað marrukent ræðuliga, sum fyrri at ganda ræðumyndina burtur. Íbsen ger tað í »John Gabriel Borkman«, Shakespeare ger tað í »Timon of Athens«, Kafka ger tað í »Der Prozess«.

Samfelagið

Yvirhever brúkar Heðin Brú ta gomlu føroysku bygðina sum karm um støttøgur sínar. Føroyar eru ikki enn farnar at »gangas«. Tað er líkasum hann stendur á mótinum millum tað treka bóndasamfelagið og tað dynamiska frihandlissamfelagið. Sum oftast hyggur hann aftur um seg. Bara onkuntíð kveitir hann at okkara tíð. Tá standa vit við opnum hondum. Í Krok-inum lesa vit um bygðina hinu-megin Sundið: »Har breyt og brúsaði, har mól og sjóaði, har gælt um tenn og klour, um mót og manndóm. Tað hevði tú ikki, kom tær ongantíð upp í vaðið, gekk særftøttur og roveleysur uttanum og øtadist«. Og í »I Kálabergi« lesa vit um »rørið í bátssíðuni, sum lekur fugla-deyða í sjógvin, oljuna, sum leggur bliku yvir vatns-korpu-una«, ivaleyst fyrsta ökologiska viðmerking í føroyskum skaldskapi. »Prædikumaðurin« er ein skemtiliga søgd, men sviðandi beisk mynd av, hvussu ein heldur orlig sekterisma er um at fáa fótafesti í einum føroyskum heimi. Konan er umvend. Tann litla dóttirin er myrkarødd, liggur í andvekri um næturnar og hugsar um helviti og illmann. Maðurin dregur á bæði. Hann drekkur seg fullan og verður djurur. »Lat teir (prædiku-menninar) siga eitt einasta orð meir um fanan, so skulu lállurnar her hava fatur í reyvína og herðatoppin og út av vindeyg-anum við teimum.« Dagin eftir er hann aftur dottin niður á langlegg, og Guð, ella rættari djævulin, hevur aftur ræðið í húsinum.

Heðin Brú roynir ikki at sveyma qman fyrri sína tíð. Hann velur. Ja, ein av hansara stutt-søgum »Krakudóttir« víðger nettuppi spurningin um at velja. Í Hja Magnusi bónda stendur valið millum dóttirina og Knokk-hulduna. Magnus velur ikki at velja. Bóðskapurin er greiður. Vit sleppa ikki undan at taka støðu, sjálvt um tað kostar. Ikki at taka støðu kostar meira. Sjálvur hevur yrkjarin valt. Ein spaklig, men fóst og ivaleys

samfagsáskoðan kemur fram í skaldskapi hansara. Alt tjóðar-reyp visir hann frá sær sum valstrategi ella gabb hjá politik-arum, sum sjálvira hava mist tit tjóðskaparliga fótafesti. Vit minnast politikarin, brúðleyp-sgestin, sum kemur til hansara í Skálavík og sigur: »Hvat er nationalitet ikki deiligt.« so at skaldið má út at fáa sær friska luft. Og neyð og sosialt órætti-visi, sum — fáa vit at vita í oddagreinum Dagblaðsins og frá vambasiðum og vælgoddum stjórnapredikantum — skal vera so sunn fyrri okkum onnur, hevur hann bara eina meining um: »Á tann helvitis urt, vesæládóm-urin.«

Lívssjónin

Mest fullgiggjað sæst lívssjónin hjá Heðin Brú í søguni »Skip-brotið«, eitt líknili, vovðið av dreyri og veruleika, um hvussu vit av tí gerandisdegi og tí samfelag, vit ikki hava valt, verða blindað, so at vit bara hóma okkara sonnu møguleikar í stokkum andkomuletum. Í hesi søguni verður sagt frá tí óveruliga, sum var tað veruligt, gamlar frásøgusnildir, tó ikki gamlar millum føroyskar rithøv-undar, og søgan hevur ein sterkan visioneran dóm, sum fær okkum at hugsa um yrkjarar sum Franz Kafka ella William Blake. (Tað sigst eisini um William Blake, sum sá, sá menniskjuni sum eitt endaloysi av møguleikum og skapan, og hvørs skaldskapur er eitt herpór móti tí byrjandi ensku kapital-ismuni og móti tí ensku protest-antismuni og hennara trongu og lívssjórandi moralboðum, at hann ein dagin sum óviti kom heim og segði, at hann hevði sæð profetin Elias uppi í einum træ. Foreldrin flongdu hann. Børn skuldu ikki læra at lúgva, sögdu tey.) Í neyðini á tí rekandi skipinum raknar yrkjarin við, finnur slóðina av barnðóminum og livinum, lærir aftur at »leika fyrri steini og øllum heim«, og heimkomin sær hann sitt egna land og samfelag við nýggjum eygum:

»Nú trokaði eg meg fram at lúkukarminum og hugdi niður í lastina. Sjógvurin stoð høgt — men var ikki at kalla sjógvur longur, evja, skraðð-ir mjølposar og grýnposar, alt rørt saman av teimum, sum rakaðu niðri; har baksadust menn, sum hingu í línun av lúkukarminum, upp undir hendur í evju, og trilveruð fyrri sær við ørmum og beinum, grammir og illfýsnir, mutað-ust við aðrar um ting, ið fleiri høvdu hendur á isenn, og sum endaðu hjá tí, sum sterkastur var... Eg var ikki ofvarin av tí, eg sá. Heldur ikki, eina ferð bátur kom skundsliga rógv-andi frá skipinum inn á urðina við teimum monnum, sum høvdu verið so grammir, at teir høvdu kavað í lastamyr-uni og komu upp aftur blind-aðir... Hetta var tað, vit høvdu sætt, meðan vit róku á tí hálva skipinum, at yrka-dagurin hevði blindað okkum, vit høvdu kavað í myrruni.

Ein mynd av tí æviga menn-iskjanum? Valla. Heldur eitt bilat av tí samfelagsskipan,

hvors lóg er frumskógarlógin, hvors innasta sál er rán og útþining, har tey sterku hanga í línun av lúkukarminum, meðan tey veiku drukna í evjuni.

Á mótinum millum fortið og nútíð

Men myndir sum henda av, hvussu kapitalisman rennur okkum eftir høvðinum niður í trogið, blindar okkum, spjaðir okkum, eru fáar í hesum stutt-søgnum. Yvirhever stendur yrkjarin og hyggur afturum seg. Lýsir Føroyar óspiltar av kapi-talismuni og tí anglo-amerik-onku mentunarneyðtøkuni og lýs-ir tær á tí reina máli, hann kennir frá heimbygd síni. Tað er líkasum nakað ónomið og moy-arkent yvir hesum søgnum. Pápin — ella »faðir«, sum tey sögdu tá — stendur peikar niðan móti middagssteini. Blakkur liggur á durahelluni og sólar sær. Alt er ikki gaman, sjálv-andi. Tummas ber slatur millum húsinu. Olivar knokkroytir óvit-arnar. Men Føroyar eru ikki enn skræddar úr skonum. Bygda-menn búska enn á bygd, ikki í skúrunum í Hollywood. Tað ber enn til at fáa sær eina hús upp.

Framhald frá síðu 6

ur í nazistaflokkinum og starv-ast undir Hitler í Berlin. Og uttanríkisráðharri var tann fyrr-verandi politiski flóttarmaðurin, Willy Brandt.

Tað varð talað um ta heilt stóru samgongustjórnina í Vest-urtýsklandi í tíðini aftan á kríggið.

Men trý ár seinni sluppu sosialdemokratarnir at stýra uttan teir kristiligu demokra-arnar. Teir skipaðu stjórn saman við friu demokratunum og Wal-ther Sheel. Og Willy Brandt fekk kanslarasessin.

Upprúdding

Í somu løtu, sum Willy Brandt hevði tikið viðv aldinum, merktu stjórnirnar í Warsawa, Moskva, Prag, Budapest og í Eystur-berlin týðningin av maktstíft-inum í Vesturtýsklandi. Við tí denti, sum Willy Brandt legði á at reka ein vinarligan eystur-politikk, er tað síðani ruddað upp aftan á Hitler mótvægis teimum eystureuropeisku lond-unum, sum vórðu hersett undir krignum.

Stoðan er nógv broytt síðani. Helmut Schmidt er komin til stjórnarvaldið, og hann sparir ikki at geva øðrum londum vesturtýsk ummæli, hóast Týskland í sínari tíð ikki var nokur fyrimynd og kanska betur skuldi dugað sær at tagt.

Meðan Willy Brandt visti eitt serligt stjórnarlag úteftir, nógv ávirkaður av skandinaviskum londum, visti hetta seg ikki at kunna halda á. Hann varð alt meiri trýstur av Herbert Wehner og Helmut Schmidt. Eystur-týski njónsarin, Günther Guil-laume, kom so at verða hann, sum fekk bikarið til renna yvir. Willy Brandt legði frá sær sum kanslarar, men helt fram sum floksformaður.

sjálvt um tú ikki er partsreiðari ella kennir skrivaran í Jarðar-ráðnum.

Og líka so satt sum tað er, at eingin so neyvt og so skaldsliga sum Heðin Brú hevur lýst Føroyar á mótinum millum fortið og nútíð, líka so satt er tað, at eingin eftir hann og William Heinesen hevur megnað at lýsa okkara tíð so til lítar, at tað gellir og ekkóar inni í okkum, og vit kunnu siga: hatta eru vit, hatta er okkara stoða, hatta er okkar stríð, hann fortelur um! Og líka so satt sum tað er, at Heðin Brú brúkar eitt mál, sum er reint og spillivandi, líka so satt er tað, at hansara málsligu eftiraparar brúka eitt mál, sum er reint, gaman í, men steindeytt. Heðin Brú stendur sum ein risi í for-øyskum bókmentum, men eisini sum ein áminning um, hvat teir, ið aftaná hann eru komnir, ikki hava avrikað. Tvey lop mugu gerast, skulu vit koma fyrri okkum aftur. Eitt málsligt, frá einum stírnáðum setursmáli, har urtin verður skrædd upp við lokinum, yvir til nútíðarfør-øyskt. Eitt innihaldslígt, frá torvi og sodnhúsum, inn á ta dálkaðu nútíðina.

Hanus Andreassen

Helmut og Helmut

Nú stendur valstríðið millum Helmut og Helmut — tann sosialdemokratiska Helmut Schmidt, sum er 58 ár, og tann kristiliga demokratiska Helmut Kohl, sum er 46 ár. Hann hevur higartil verið stjórnarleiðari í vinlandinum. Samstundis steg-ður valstríðið hesa ferð ikki um eysturpolitikkinn hjá Willy Brandt í 1972, tá sosialdemo-kratarnir vunnu á Reinard Barzel og Frans Josef Strauss, men um innanríkispolitikkinn. Tað vil siga bardagan imóti arbeidsløysin-um, stóri trygd og munagóð tiltøk imóti yvirgangsbólkunum, sum t.d. Baader Meinhof o.o.

Men fremst av øllum eitt valstríð um D-markar og pfenn-ig. Andstöðan mælir til at stoða samfagsligu ábótartil-tøkunum, sum kosta pening. Vit hava ikki ráð, sigur andstöðan, og Frans Josef Strauss sigur bart út: Stjórnin hjá Helmut Schmidt sigur sjálf, at tað er eydnast stjórn hansara at stabi-lisera landið betur enn nakran-tíð, samanborið við onnur lond í Europa.

Hvat sigur EF?

Vinna Helmut Schmidt og friu demokratarnir einaferð enn, so fer Helmut Schmidt í eina nýggja samgongustjórn saman við Hans Dietrich Genscher sum uttanríkisráðharra. Men vinna Helmut Kohl og Frans Josef Strauss, so verður tað í størsta mun ein Strauss-stjórn í Bonn. Og tað fer uttan iva at fáa eina ávísar ávirkar á samarbeiðslond-ini í Felagsmarknaðinum. Strauss hevur nevniliga sett fram eitt ynski um, at EF eisini skal umfata ein beinleiðis trygd-ar- og hernaðarpolitikk.